

Részlet Jakobetz László: *Miért nem lettek profi sakkozók?* című interjúkötetéből.
JAKO CHESS BOOKS, Budapest, 2006

FODOR MIKLÓS

39 éves, zenész

(Élő-pontszám: 2290)

Miki, megmondom őszintén, én egy hosszú hajú fiúra számítottam...

Hûha, nagyon rég volt hosszú hajam, még a katonaság előtt, a „lázado korszakomban”. Igaz, én csak amolyan lelki lázado voltam, eszembe sem jutott, hogy kimenjek az utcára... Az I. (ma Szent) László Gimnáziumba jártam. Volt egy kis ellenzéki csoportunk, s a magunk módján forrongtunk. 1985-ben az érettségi képemen még hosszú a hajam. Aztán felvettek az ELTE Általános Iskolai Tanárképző Főiskolai Karára, hamarosan katona lettem, és ott ugye az ilyesmi nem megengedett...

Hova kellett bevonulnod?

Eredetileg Ercsibe, de a másfél hónapos kiképzés után Ozsváth András közbenjárására leigazolt a Honvéd. Így Budapestre kerültem. Napközben szabad voltam, csak estére kellett beérnem a laktanyába.

Mivel töltötted az idődet?

Semmi mással nem lett volna szabad foglalkoznunk, mint a sakkal, de ezt nem tartotta be senki. Ellenőrizni meg nemigen lehetett, ellentétben a szakasz többi sportolóival, akik minden nap meghatározott időket töltöttek a sportpályákon edzőik felügyelete alatt.

Az addigi fejlődésed töretlen maradt angyalbőrben is?

Igen, csupán a kedvem ment el közben... Pedig akkor, 1988-ban értem el életem talán legnagyobb sikerét a Mesterjelölt Bajnokság megnyerésével. Jó, nem játszott mindenki, de

nekem az mégis éppoly felejthetetlen élmény, mint amikor 1981-ben, nyolcadikos koromban az Úttörő Olimpián harmadik lettem vagy 1983-ban a serdülő bajnokságon második.

Furcsa, de már én is találkoztam ilyennel, vagyis hogy a legnagyobb eredmény elérése után áll be valakinél az elkedvetlenedés. Mi lehet ennek az oka?

Nálam bizonyára az, hogy világ életemben túl sok minden érdekelt. Főleg a művészetek. Igaz, a sakkot is idesorolom, de valahogy a zene, az irodalom és a filozófia jobban vonzott. A tanárképzőn megszakítottam tanulmányaimat, és átmentem az ELTE filozófia szakára. Kedvenc tárgyam az esztétika lett. Foglalkoztat is a gondolat, hogy immár filozófiai ismereteimmel felvértezve írjak egyszer arról, mi a szép és mi a hatásos a sakkban. De ehhez újra el kellene kezdenem a versenyszerű sakkozást.

Ez már a rendszerváltás után volt?

Lényegében igen, 1990 környékén. Eléggé megviselt a szocializmus korszaka. Szorongtam, kilátástalannak éreztem a jövőt. A rendszerváltás nagy felszabadulást hozott – végre lehetett filozófiát tanulni! Platónt, Nietzschét, Heideggert. Lelki válságom véget ért, megtaláltam az utam. Ez egyre világosabban a művészi tevékenység felé kanyarodott. Végül - kisebb kitérők után – zenész lettem.

A zenén belül mi a tevékenységi formád?

Korábban inkább népzeneész voltam, most már a kreatív, alkotó zenész kategóriájába tartozom. Ha nagy szót akarnék használni, azt mondanám, zeneszerző lettem, de ez nem igaz. Legfeljebb dalszerző. A Greenfields együttesben nyolc évig írt népzenei játszottam. Aztán két barátommal megalapítottuk a Túlpart együttest. Nevünket Nagy László Ki viszi át a Szerelmet című verséből kölcsönöztük – „S ki viszi át fogában tartva / a Szerelmet a túlsó partra.”. Több hangszeren is játszom: fuvolán, furulyán, háromhúros népi brácsán.

Igen, ezt láttam a koncerteteken, azt viszont csekély zenei ismereteimmel nem tudtam megállapítani, milyen irányzatot képviseltek. Engem leginkább a Kampec Doloresre emlékeztettek...

Azt a fajta zenét, melyre a népzeneitől való ihletettség jellemző, úgy nevezik: világzene. A dalszövegeket XX. századi magyar klasszikusok versei közül választjuk. Magyarországon a Ghymes, a Kaláka, vagy a Sebő együttes képvisel hasonló zeneiséget. Elsősorban a magyar népzeneire építünk – bár vannak írt és balkáni elemek is a játékunkban –, de mindenképpen igyekszünk eredetileg alkotni. Ady Endre, József Attila, Radnóti Miklós, Weöres Sándor, Kányádi Sándor és természetesen Nagy László művek szerepelnek a repertoárban. Azt tűztük ki célul, hogy az általunk komponált zene érje el a kiválasztott költők művészi színvonalát, ugyanakkor minden vágyunk, hogy ne csak a verskedvelők - sajnos - igen szűk rétegéhez szóljunk. Aki érdeklődik az efféle stílus iránt, felkereshet minket a www.tulpart.hu honlapon, és persze különböző fesztiválokon is összefuthatunk.

Nem félelmetes érzés kiállni a pódiumra a nézők elé?

De igen. Ma is nagy bennem a drukktól koncertek előtt. Szerencsére az önkifejezési igény az erősebb. Az önkifejezés talán nem is a legpontosabb szó. Én ugyanis magamból éppen azt a rejtőzködő „valamit” szeretném zenébe oltani, ami közös mindenkiben. Úgy vélem, azt

érdemes felszínre segíteni, ami lélektől való. Ennek jótékony hatásában szinte vallásosan hiszek.

Térjünk még egy picit vissza a sakkra: ha elmondanád mi volt az erősséged és mi a hiányosságod, talán jobban megértjük a kívülálló számára váratlan visszavonulásod okát.

Talán a végsőkig való küzdést emelném ki erősségként és egyben gyengeként. Sokszor a teljesen reménytelen állásokat sem adtam fel. Nem egyszer sikerült is ellenfelemet kihoznom a sodrából, és fordítanom. Ugyanakkor a nagy győzni vagy menteni akarásban rettenetesen elfáradt az idegrendszerem. Nem tudtam aludni, s ez egy hosszabb versenyen katasztrofális vereségek formájában meg is bosszulta magát. 20-21 éves koromban pályaválasztás előtt álltam. Tudtam, hogy minimum napi 5-6 óra sakkozásnál kevesebbel nemigen lehet élsakkozónak válni - és ez riasztott! (Hozzáteszem, a monotonitás a zenélésben is riaszt. Nem vagyok képes másfél, esetleg két óránál többet egyféle hangszeren gyakorolni.) Bizonyára voltak figyelemre méltó ötleteim is a táblán – kinek nincsenek?! –, ám soha nem éreztem magam igazi sakktehetségnek.

Érdekes, én ezt nem így gondoltam az egymás elleni partijaink alapján...

Bátyám sem...

Mi a tehetség?

Ez izgalmasabb kérdés. Azt gondolom, a tehetség valami általános dolog, mely sokféle területen is megnyilvánulhat - általános iskolás koromban a tanuláson kívül a foci, az atlétika és a fuvolás is igen jól ment nekem. A tehetséges ember úgy érzi, bármibe belefog, sikeres lesz. Így aztán nehezen választ, nehezen tud lemondani. Ha pedig nem szakosodik egy irányba, elvész. Az is gondja lehet, hogy a könnyű sikerek miatt nem szokik rá a rendszeres, kemény munkára, a gyakorlásra. Szerintem a tehetség isteni adomány, amivel el kell számolnunk: vajon kibontakoztattuk-e, vajon megtaláltuk-e azt a területet, ahol a leghatékonyabban érvényesül. Szóval igen nagy felelősség, akár bennünk lakozik, akár valakiben a környezetünkben.

Hogy érzed, megkaptad 10-12 évesen azt a képzést az MTK-ban, amire szükséged lett volna?

Remélem, nem bántok meg senkit, de már gyerekkoromban úgy láttam, nemigen akarnak foglalkozni velünk, pedig volt néhány ügyes ifi akkor a sokszoros bajnokcsapatban: Magyarossy Gábor, Kertész Zsolt és a bátyám, Tamás. Aztán nagy nehezen került edző Lengyel Levente személyében. Tőle ugyan rengeteget tanultunk, mégsem lehet azt mondani, tudatosan felépített edzésterve lett volna. Vittük a játszalapjainkat és elemeztünk. Ennyi. De így is sokszor csak tengtünk-lengtünk a klubnapokon... Kivételes élmény és kegy volt, ha néha testközelből figyelhettük Portisch Lajos vagy Szabó László elemzéseit, amit mesterek és nemzetközi mesterek számára tartottak. Az MTK-beli foglalkozások mellett rendszeresen bejártam Varnusz mester központi ifiedzéseire is, és Vallis János nevét is meg kell említenem nagy tisztelettel, akiről több-kevesebb tudás szintén rám ragadt.

Többször szóba jött már a bátyád, aki még ma is sakkozik.

Igen, ő ma is játszik a Kiskunhalas csapatában. A bátyám az, akinek a legtöbbet köszönhettem a rövid sakkpályafutásom során. Egyik tanárom javaslatára együtt mentünk az MTK-ba. Néhány hónapi tanulás után az összes területi iskolai bajnokságban taroltunk, hiszen mi már „profik” voltunk. Iskolánk átmenetileg egy úgynevezett bentlakásos intézmény volt, ahová szüleink válópere miatt kerültünk. Bátyámmal a hétköznapi délutánokat, estéket is ott töltöttük valóságos sakklázat ébresztettünk osztálytársainkban. Tamás figyelő és óvó szemei sokszor átsegítettek a versenyzési nehézségeken. *(Ezekről az évekről a beszélgetés végén olvashatják a báty, Fodor Tamás nézőpontját is. – A szerző)* Igaz, vereségek után gyakran igazságos de könyörtelen szidást kaptam tőle...

... s ezt nehezen viselted, mint a művészelkek általában...

Tudtam én, hogy „értem haragszik, nem ellenem”, de mégis jobb lett volna, ha a parti után békén hagy, amíg megnyugszom. Amúgy is nehezen viseltem a vereséget, és rengeteg energiát vesztettem az erős koncentráció miatt. A sporthoz – ez meggyőződésem – nem szerencsés adottság az érzékeny lélek...

Időzavaros voltál?

Mondhatjuk, hiszen nehezen döntöttem. Szerettem megrágni a lépéseimet, sőt még az ellenfél idejében is gondolkodtam, és ez így 4-5 óra megszakítás nélküli feszült figyelmet jelentett. Ez a „szenvedés” a nemzetközi mesteri címhez – amit elérhettem volna – nem nyújtott elég motivációt.

Ezek a tényezők is hozzájárultak ahhoz, hogy befejezted a sakkozói pályafutásodat?

Hm, nem mondhatnám, mivel sokkal több játszám nyertem, mint vesztettem, s ez átsegíti az embert. Inkább úgy fejezném ki magam, hogy az élet is ad problémákat és elég azon rágódni... Egyébként nem vagyok biztos benne, hogy végleg szögbe akasztottam a saktáblát. Időnként ugyanis hiányzik. Egyszer valamilyen szinten szeretném folytatni...

Mivel foglalkozol még a zenélésen kívül?

Irodalommal. Azzal is alkotó módon. Népdalokról, népi gyermekjátékokról, a népművészet elméletéről, a hagyományról és e tág témakörhöz köthető kortárs költők műveiről jelennek meg esszéim, tanulmányaim, kritikáim különböző irodalmi folyóiratokban, a Hitelben, a Kortársban, a Magyar Naplóban, hogy csak a legpatinásabbakat említsem. E lapoknak a profiljába szervesen illeszkedik a néphagyomány, az archaikus örökség, ami Magyarországon – ellentétben a Nyugattal – megmaradt. Az sem véletlen, hogy belekeveredtem a táncmozgalomba, és belecsöppentem egy olyan közösségbe, ahol nem csak táncoltunk, hanem a nagy ünnepeket is megtartottuk. Farsangoltunk, Húsvétkor locsolkodtunk, Pünkösdi vasárnapján királyt választottunk, Karácsonykor regöltünk. Egyebek mellett azért is tanultam meg brácsázni, hogy belülről érezhessem ennek a muzsikának a nem teljesen szabályos lüktetését, és persze mert nélkülözhetetlen népi kísérfőhangszer. A zenélés mellett olykor gyermek-táncjáték is tartok Isaszegen, ahol élek. Számomra ez a sokrétű, mozgalmas élet az igazi.

A családfenntartás egyszerűen megy a zenéből?

Nem éppen, hiszen három fiam van: egy 10 éves ikerpár Balázs és Gergő, és a 7 éves Péter. Többféle kereseti forrásom létezik: Isaszegen a Kós Károly Művészeti Iskolában tanítok, a Túlpart együttesel fellépünk művelődési házakban, táncházakban, községi, városi rendezvényeken, fesztiválokon, de járunk óvodákba és iskolákba is gyermekműsort adni. Más – ír vagy magyar népzenei játékos - zenekarok is el-elhívják egy-egy fellépésre helyettesíteni. Mellesleg a pénz csupán lehetőség számomra, nem több... Szeretek gyermekeket tanítani. Akár sakkot is szívesen oktatnék, ám a szervezés és a napi gyakorlás elviszi az összes időmet. Isaszegen különféle községi rendezvényekre már évek óta rendszeresen hívnak. Legbüszkébb arra vagyok, hogy a helyi Csata Táncegyüttesből verbuválódott KÖSZ Táncszínház nevű kamara csapattal már három táncszínházi produkciót is megalkottunk. A zenét a Túlpart együttes szerezte, a koreográfiákat pedig egy fiatal, nagyon tehetséges táncos, Kővágó Zsolt készítette. Ennek következtén lépten-nyomon rám köszönnek kicsik és nagyok is az utcán. Ez természetesen igen jól esik.

Feleséged szintén zenész?

„Csak” rajongó. Kertészmérnök egyébként. Még Gyes-en van. Ám ez nem akadályozza abban, hogy ha teheti, fellépjen a helyi Gaudium Carminis női kamarakórusral. Görög táncházban ismerkedtünk meg annak idején. Tavaly, 2005-ben ünnepeltük tíz éves fennállásunkat.

Gyermekeidet milyen szellemben neveled?

Főként olyan játékokat vásárolunk a gyermekeknek, amelyekkel egyedül vagy testvéreikkel, barátaikkal közösen alkothatnak valamit. Ne az legyen a céljuk, hogy legyőzzék egymást! Inkább győzzék le önmagukat, miközben létrehoznak valamit, és abban gyönyörűségüket lelik. Persze kell a versengés is, csak jóval kisebb mértékben. Szerintem a sakkozó is jól teszi, ha két verseny között nem szcenellezi agyon magát, az sem baj, ha egyáltalán nem vált „barátságos partit”. Lehet, hogy furcsán hangzik, de szerintem a sakkot a közös elemzések, a közös alkotómunka éltetik. És itt a közönség van a hangsúly.

Mivel egy sor magasztos dologról beszéltünk, ezért egy ehhez illő kérdéssel búcsúznék: Jó irányba halad a világ?

Bár a politikához csak kocsma szinten értek, annyit biztosan állíthatok, hogy túl sok gép és gépies dolog vesz körül minket, és túl sok szervesetlen anyag kerül a természetbe. Ez nyilvánvalóan káros. A magam eszközeivel próbálok is harcolni a rossz tendencia ellen – megjegyzem olyan ez, mint tankkal szemben fokossal hadonászni. A nem gépi zenében és a közös táncban hiszek! Úgy érzem, ez egy „reális” idealista álláspont.

* * *

Miért nem lett Miki sakkozó?

Paradox módon azzal kezdeném a választ, miért lett majdnem sakkozó.

Családunkban nem volt hagyománya a sakknak. Édesanyánk magyar-könyvtár szakon végzett, majd könyvtárosként dolgozott, édesapánk francia-orosz szakon végzett, majd XIX. századi francia irodalmat tanított az ELTE Bölcsészettudományi Karán. Szüleink, nagyszüleink, közeli rokonaink legfeljebb a lépéseket ismerték. Kaptunk ugyan sakk-készletet, tologattuk is időnként a bábokat, de ez nem jelentett többet számunkra, mint más társasjáték. Egy biztos, Miki jobban játszott nálam és a környékbeli fiúknál is. Gondolom, ez a sokszor idősebbek elleni siker jelentette számára az első motivációt. Általában jó logikával rendelkezett, ez megmutatkozott a matematikában, de igen gyorsan ráértett az akkor divatos bűvös kocka kiforgatására is. Ha egy probléma érdekelte – nem feltétlen sakkbeli –, nem nyugodott addig, amíg megoldást nem talált; a külső segítséget elutasította, később feladványok vagy kombinációk fejtésekor sem lapozott soha az utolsó oldalra a megoldásokhoz.

A sakkal való tudományosabb foglalkozásra akkor szoktunk rá mid a ketten, amikor rájöttünk, hogy az újságok sakkrovatai lejátszhatóak, sőt, kiderült, hogy a könyvtárban sakk-könyvek is vannak teli játsz mákkal... Egyébként teljesen véletlenül a Magyarok a dobogón című olimpiai tornakönyv volt az első sakk-könyv, ami a kezünkbe került. Jól emlékszem, hogy engem eleinte csak a szöveg érdekelt, az olimpia légköre és a színes kis sztorik. Miki, pedig akkor még csak tízéves volt, végigjátszotta a partikat, felfigyelt az érdekesebb taktikai motívumokra, megtanulta néhány megnyitás kezdőlépéseit.

Ettől fogva sakkegyesületbe szeretett volna járni. Egyik tanára javasolta az MTK-t. Tehát semmi tudatosság nem volt abban, hogy éppen az akkori idők egyik legjobb csapatához került. A gyerekekkel Karakas Éva foglalkozott. Már az első alkalommal feltűnt neki Miki tehetsége. Nem akarta elhinni, hogy semmi sakkmúltsal nem rendelkezik. Éva néni edzéseit hamar kinötte (vagy kinöttük, mert egy év elteltével én is elkezdtem komolyabban sakkozni). A jobbakkal Lengyel Levente nagymester foglalkozott, sakkszemléletünkre ő tette a legnagyobb hatást. Utólag visszatekintve – bármennyire is kedveltük –, meg kell mondani, hogy semmi tervszerű nem volt az edzéseiben. Nem tanított konkrét megnyitásokat, nem foglalkoztunk a jellegzetes középjáték- vagy végjátéktípusokkal sem. Saját – sokszor igen kezdetleges – játszmaíntkat mutattuk meg, ezekben felhívta a figyelmet a kihagyásokra, illetve átbeszéltük az éppen terítéken lévő megnyitás legfőbb stratégiai és taktikai motívumait. Ez, illetve a könyvekből leszárt tanulságok jelentették Miki saktudományának alapjait. Később Szabó László foglalkozásait is látogattuk, de nála sem tapasztaltunk több módszerességet. A heti Magyar Nemzet-beli játszmaelemzését mutatta be. Tőle amúgy is tartottunk fölényes, kioktató stílusa miatt...

A fentiekből ki is rajzolódik egy válasz a címben feltett kérdésre. Az MTK-tól Miki nem kapott különösebb ösztönzést, nem menedzselték még akkor sem, amikor az OB I ifitábláján rendszeresen hozta a pontokat a nála idősebbek, vagy magasabb minősítésűek ellen. Az ekkoriban élre törő Polgár-lányok mellett a többi ifi nem sok figyelmet kapott.

Miben állt Miki tehetsége? Gyorsan, egy-két kulcsjátszmából felfogta a megnyitási változatok lényegét. Jól számolta a változatokat. Nehéz állásokban nem vesztette el a fejét, szívósan és aktívan védekezett. Rengeteg gyanús állást fordított meg taktikai eszközökkel. Magabiztosan ment bele végjátékokba. Amikor egy gyalogelőnyös, de egyébként holt remi végjátékot megnyert, Varnusz mester „kis Rubinsteinnnek” nevezte. Nyitási repertoárja rendkívül szűk volt, de kedvenc megnyitásait nagyon érezte. A konkrét taktikai változatokat elkerülte, a világos, áttekinthető stratégiákat kedvelte. A lépéssorrend megváltoztatásával is többször megzavarta ellenfeleit. Sötéttel szinte kizárólag scheveningenit és királyindiai

felépítéseket játszott, világgossal a szicíliai ellen a Fc4-es rendszereket alkalmazta, illetve specialitása volt a Magyar vagy Philidor-megnyitás. Ez utóbbit Lengyel nagymester ajánlotta, de a főbb eszmék bemutatásán kívül ezt sem elemezte mélyebben.

Mi volt Miki sakkbeli gyengéje? Az első évek lelkesedésétől eltekintve viszonylag keveset foglalkozott a sakkal, a továbblépéshez igazi repertoárt kellett volna építenie. Megnyitási hiányosságai miatt, és mert mindent ki akart számolni, sokszor elfogyott az ideje. Bár az időzavarokból gyakran jól jött ki, ez idegileg, fizikailag sokat kivett belőle. Tipikus egyjátzmás sakkozó volt. Egy hétvégi csapatbajnokira nagyon fel tudta szívni magát, erős sakkozókat is megvert, ám az egyéni versenyek sorozatterhelését nem bírta. Álmatlanság gyötörte, ezért nagyon jó kezdés után gyakran visszaesett. Az 1983-as nemzetközi ifjúsági bajnokságon 5-ből 4,5 ponttal indult, legyőzött két későbbi holtversenyos győztest, az olasz Rombaldoni Andreát és Horváth Csabát, de a többi fordulóból csak egy pontra futotta. (Egyébként Miki ifi korában Horváth Csabát, a nyolcvanas évek legtehetségesebbnek tartott ígéretét négyyszer is legyőzte – mind a négyyszer sötéttel!)

Miért hagyta abba? Sok tényező játszott itt közre. A menedzselés hiánya, az igazi, kiugró siker elmaradása, a megerőltető versenyzéssel járó fizikai roszszullét. 16 éves korától egy lelki válságon is keresztül esett. Az addig inkább reál érdeklődésű fiú hirtelen, intenzíven az irodalom és a filozófia felé fordult. És ott volt még a szinte a sakkal együtt elkezdett zene, a fuvola. A sakk értelme filozófiailag is megkérdőjeleződött benne: Szabad-e az életet egy játékra alapozni?

Lett volna ebből a lelki állapotból visszatérés a sakkhoz? Talán, ha az élet arra kényszeríti, hogy a sakkból kell megélnie... Hiszen végül filozófiát végzett, igen nagy emberek Ancsel Éva, Balassa Péter és Tatár György pártfogolták, de mégis a megélhetés, a családfenntartás rákényszerítette a zenészéletre. Kisebb valószínűséggel ugyan, de éppen a sakk is lehetett volna ez a mentőöv.

Élete szerintem a több dologban tehetséges ember tipikus sorsát példázza. Amibe belefogott mindenben átlagon felüli teljesítményt nyújtott, de (még?) semmiben sem igazán kiemelkedőt, pedig kivételes talentuma az általa eddig művelt minden területen ezt lehetővé tenné. Remélem, jelenlegi, nem kommersz zenét játszó együttese vagy kiadás előtt álló esszékötete meghozza neki azt az elismerést, amit már rég kiérdemelt.

(Fodor Tamás)